

mládeže je založen v optimistickém apelu na schopnost člověka k ctnosti. Komenský se tu jeví jako muž žijící na *přechodu věků*. Do proudění počínajícího nového období v dějinách lidstva, vyznačeného vyvýšením člověka, vchází pln dychtivého rozhledu po všem, co nového kolem něho raší, jako pokračovatel na cestě předbělohorské Jednoty a české reformace vůbec — na svědectví, že její cesta neustrnula, že se česká církev ve svém nejvýraznějším představiteli vyrovnává s otázkami nové doby s celou vážností, přinášejíc svůj podíl do společné duchovní dílny i ke společnému budování lepší církve a lepšího lidstva před tvář Boží, s touhou postihnout, jaký je smysl Božího poselství vždy v nových okolnostech.

Komenský pokračuje ve směru české reformace láskou k Písmu, z něhož mu zní slovo Kristovy lásky zároveň jako slovo Boží suverenní vůle. Velebnost a sláva *Božího slova* stále volá, tak on tomu s Bratřími rozumí, *k celé věře*. Víra však je dar Boží a nemůže být vymáhána násilím, ba ani nesmí, neboť násilí ve věcech víry se přiči povinné účte k svrchovanému právu Božímu nad každým člověkem a nad jeho svědomím. [Je to v souhlasu s bratrským stálým protestem proti zásahům vrchnosti do věcí víry, třeba jinak Komenský již přikládá světské vrchnosti povinnost dbát, aby církev na zemi dobře stála, opatrovat v ní zevní řád a ruku držet nad Božím zákonem.] Odtud i úsilí o vyrovnání všech sporů lidských na základě jasně poznané pravdy a cestou výchovy. Omnia sponte fluent, absit violentia rebus — vše nechť se děje z dobré vůle, násilí ať zůstává vzdáleno — to je zásada církevní činnosti i pedagogiky i nápravných snah Komenského. Jeho pohled k člověku je rozjasněn touto důvěrou ve velké možnosti, které Bůh vložil do člověka. K ztracenému obrazu Božímu má se člověk vrátit, poněvadž jej k tomu Bůh zve svým slovem.

Slovo Boží je nadřazeno každému slovu lidského mínění, byť šlo o kterékoli církevní dogma, i lidským, byť i církevním, zákonům. Odpověď na Boží slovo nemůže být jiná než víra poslušného života. *Reformaci*, jejímž základním principům Komenský přisvědčuje, *není možná pokládat za dokončenu*, ustrnula-li v dogma-

tických formulích bez lásky k Bohu a v nesnášlivém zápase konfesijním bez lásky křesťanů ke křesťanům. Jen pěstování všech tří podstatných věcí křesťanských, víry, lásky i naděje, tvoří plné, skutečné, pravé křesťanství. V bratrském smyslu rozlišuje Komenský podstatné věci od služebných a od případných. Zůstává věren bratrské zásadě sprostnosti a odporu k theologickým spekulacím, které bez odlišení podstatných článků od nepodstatných snadno zastíní lidským výkladem pravdy pravdu samu. Hádky o víru se mu přiči tak, že v nich samých vidí opuštění podstaty křesťanství. A protože podstatnou věcí je i láska, nemůže se provést reformace církve jen v některé její části: oddělení od spolukřesťanů je projevem nelaskavého nezájmu o ně. Odtud obecnost nápravných plánů Komenského, ať jde o církev, ať o celé lidstvo.

Zároveň však se Komenský z cesty své Jednoty učí nedbat na malost a nelekat se nepochopení od lidí. *Malost nijak nespědí proti pravdivosti*. O obnovu krásy církve mohou a mají usilovat i sebenepatrnější její ostatky. *Že jsou postaveny v úzkostech? Naše Jednota v pokušeních se počala i narodila, v pokušeních rostla i kvetla, v pokoji usvadla.* [Doprovod k Ľasickému, § 17.] Pohled ke Kristu od lidí zavrženému učí církev, aby se od cesty pravdy nedala odradit křížem. Je potřeba dovést milovat celou církev a přece trvat při vlastní správné cestě. Pravda je nad zevní jednotu.

Může-li čím Jednota prospět církvi, pak je to její *sprostnost* a její *řád*. Má-li mít její existence jaký smysl, je povinna obojí si zachovat. Jinak — ,vyšla-li kázeň, církev naší duše, mrtvé tělo jsme, pohřbení hodnější než chování, aby sektou nesmrđelo‘ [Doprovod k Ľasickému § 10]. Může prospět svým příkladem neustálého úsilí, přivést všechny stavy pod řád vyvozený ze slova Božího. Odtud, v pokračování bratrských dekretů a ,zpráv‘, píše Komenský své návody pro rodiče i pro učitele, pro mládež, své spisky tu pro různé případy siroby, tu o povinnostech křesťana v čas moru. Ale i ,Haggaeus‘ i doprovod k Ľasickému, i ,Labyrint světa‘ se svou kritikou lidských zlořádů a daremného pachtění, je na linii bratrských mravních návodů a výzev k ná-